

References

1. Bakhtyn M. M. Sobrane sochyneni : v 7 t. / M. M. Bakhtyn. – M. : Rus. slovary ; Yaz. slavian. kultur, 1996. – T. 5 : Raboty 1940-kh – nachala 1960-kh hh. – 732 s.
2. Bakhtyn M. M. Estetyka slovesnogo tvorchestva / M. M. Bakhtyn. – M. : Ysskustvo, 1979. – 423 s. – (Yz ystoryy sovetskoi estetyky y teoryy yskusstva).
3. Bybler V. S. Ot naukoucheniya – k lohyke kultury : dva fylos. vved. v dvadtsat pervyi vek / V. S. Bybler. – M. : Polytyzdat, 1991. – 412, [1] s.
4. Velykovskiy S. Umozrenye y slovesnost: Ocherky frantsuzskoi kultury / S. Velykovskiy. – SPb. : Unyv. kn., 1998. – 711 s.
5. Vyhotskiy L. S. Psykholohiya yskusstva / L. S. Vyhotskiy. – Yzd. 2-e, yspr. y dop. – M.: Yskustvo, 1968. – 576 s. – (Yz ystoryy sovetskoi estetyky y teoryy yskusstva).
6. Kozlovskiy V. P. Kulturnyi smysl: henezys y funktsyy / V. P. Kozlovskiy. – K.: Nauk. dumka, 1990. – 126, [2] s.
7. Krymskiy S. B. Epystemolohiya kultury / Krymskiy S. B., Parakhonskiy B. A., Meizerskiy V. M. – K. : Nauk. dumka, 1993. – 216 s.
8. Leontev D. A Vvedeniye v psikhologiyu yskusstva / D. A. Leontev. – M. : Yzd-vo Mosk. un-ta, 1998. – 110, [1] s.
9. Lobok A. M. Antropolohiya myfa / A. M. Lobok. – Ekaterynburh : Bank kultur. ynformatsyy, 1997. – 688 s. – (Byblyoteka fylosofa) (Fylosofskiy andehraud Urala).
10. Pyvoev V. M. Myf v sisteme kultury / V. M. Pyvoev. – Petrozavodsk : Petrozavod. hos. konservatoryia, 1991. – 216 s.
11. Rubtsov N. N. Symvol v yskusstve y zhyzny : fylos. razmyshleniya / N. N. Rubtsov. – M. : Nauka, 1991. – 174, [2] s. – (Seryia «Obshchestvo y lychnost»).
12. Stepanov S. Iu. Refleksyvno-humanystycheskaia psikhologiya sotvorchestva : (nauko-praktyka yntensyvnoho razvytiya cheloveka y orhanyzatsyi) / S. Iu. Stepanov. – M. ; Petrozavodsk : Petropress. – 1996. – 170 s.
13. Shor Iu. M. Lychnost khudozhnyka v kontekste teoryy khudozhestvennoi kultury / Iu. M. Shor // Yskustvo v sisteme kultury: sotsyol. aspekty / Lenynhr. hos. yn-t teatra, muzyky y kynematohrafiy. – L., 1981. – S. 20—26.
14. Iunh K. H. Arkhetyp y symvol / [Karl Hustav Yunh]. – M.: Rennessans, 1991. – 297, [2] s. – (Stranytsy myrovoi fylosofyy).

УДК 37.035

*Філіна Антоніна Петрівна,
кандидат педагогічних наук, доцент, професор
Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв*

ОСНОВНІ НАПРЯМИ, ЗАВДАННЯ, ПРИНЦИПИ ПОДАЛЬШОГО ФОРМУВАННЯ ДЕРЖАВНОЇ КУЛЬТУРНОЇ ПОЛІТИКИ В УКРАЇНІ

Стаття присвячена аналізу та визначенню основних завдань формування державної культурної політики в Україні. Ці поняття щодо їх вдосконалення сьогодні є важливим явищем суспільства.

Автор доводить: національна культура – складник державної культурної політики, у центрі якої має стати людина зі своїми потребами та інтересами в духовному відродженні.

Ключові слова: національна культура, наукові дослідження, державна культурна політика, культурний розвиток, принципи, завдання державної культурної політики.

*Филина Антонина Петровна,
кандидат педагогических наук, доцент, профессор
Национальной академии руководящих кадров культуры и искусств*

ОСНОВНЫЕ НАПРАВЛЕНИЯ, ЗАДАЧИ, ПРИНЦИПЫ ДАЛЬНЕЙШЕГО ФОРМИРОВАНИЯ ГОСУДАРСТВЕННОЙ КУЛЬТУРНОЙ ПОЛИТИКИ В УКРАИНЕ

Статья посвящена анализу и определению основных задач формирования государственной культурной политики в Украине. Эти понятия по их совершенствованию сегодня являются важным событием для общества.

Автор доказывает: национальная культура – составляющая государственной культурной политики, в центре которой должен стать человек со своими потребностями и интересами в духовном возрождении.

Ключевые слова: национальная культура, научные исследования, государственная культурная политика, культурное развитие, принципы, задачи государственной культурной политики.

*Filina Antonina Petrovna,
PhD in pedagogy, associate professor, professor
of National academy of managerial staff of culture and arts*

MAIN DIRECTIONS, OBJECTIVES, PRINCIPLES OF THE FUTHER FORMATION OF THE STATE CULTURAL POLICY IN UKRAINE

The article is dedicated to the analysis and determination of main tasks, directions and principles of the Ukrainian cultural policy formation. The author makes an accent on their accomplishment which is really important for the society.

The author has proved that national cultural policy is an essential part in the centre of which should stand a person with its interests and demands in the spiritual revival of the country.

Key words: national culture, research, state cultural policy, cultural development, principles, objectives state cultural policy.

*Культура – це надія нації, її психіка,
і жодна стороння особа не має права
розпоряджатися нею без згоди господаря
Ярослав Ісаєвич*

Поняття «культурна політика», яке набуло популярності в останні декілька десятиліть, може розглядатися в контексті «культурного повороту», пов'язаного з усвідомленням соціальної значущості культури і в системі гуманітарного знання, і в ідеології громадської діяльності. Водночас лише конкретний соціокультурний контекст дає змогу виявити її актуальний зміст. Загалом, ідеться про зміну парадигми політичної практики шляхом переосмислення змісту та ролі культури у процесі соціального самовизначення. У той же час, політичний контекст культури, на наш погляд, задає перспективу спрощення її змісту, про-

понуючи розглядати надзвичайно насичену характеристику суспільства як одного з інструментів вирішення стратегічних або тактичних проблем певного суб'єкта політики. Тому важливим є виявлення змісту основних категорій, що є вихідними для тієї соціокультурної практики, яка розглядається як культурна політика.

Попри те, що різні аспекти культурної політики вже висвітлювались у законодавчих документах, працях вітчизняних дослідників, зокрема, О. Гриценко, В. Солодовника, С. Дрожжиної, В. Карлової, Н. Медведчука, М. Стріхи та інших, усе ж доводиться визнати, що ця проблема не належить до числа пріоритетних у вітчизняній культурології. У більшості наукових робіт за цією темою на підставі аналізу поточної ситуації здійснюється спроба сформулювати перспективну модель діяльності органів державного управління культурною галуззю, маючи на увазі економічні, правові, адміністративні чинники. Однак, реальна зміна культурних парадигм змушує переглядати не тільки декларації принципів участі держави у культурному житті суспільства, а й змістовий складник діяльності агентів культурної політики. Проблеми, що постають перед суспільством у площині культури, стосуються не лише практичних питань, а й потребують теоретичного розв'язання. Метою нашого дослідження є висвітлення концептуальних аспектів поняття «культура» в офіційному культурно-політичному дискурсі України.

Доводиться рахуватися з тим, що не тільки на побутовому, а й на офіційному рівнях, причому як в Україні, так і в країнах Європи, словосполучення «культурна політика» сприймається, передусім, у зв'язку з діяльністю держави. За одним із методологічних документів в ЮНЕСКО вона тлумачиться як комплекс операційних принципів, адміністративних та фінансових видів діяльності і процедур, які забезпечують основу дій держави у сфері культури. В Україні, як і в більшості пострадянських суспільствах, спостерігається поступовий дрейф офіційної риторики в бік загальноприйнятих стандартів міжнародних документів. Практична ж різниця полягає в різному способі тлумачення функцій як культури, так і держави у житті суспільства. Відмінний від європейського вітчизняний металний контекст, у якому усвідомлюються поняття «культура» і «політика», а також політико-економічні та соціально-психологічні реалії, у яких реалізується відповідна діяльність, очевидно, мали б відбиватись на змісті української культурної політики. Оцінюючи вітчизняні нормативні документи, які регулюють політичну діяльність у сфері культури, можна зробити висновок про те, що в Україні, так само як і в країнах СНД, репродукуються модернізовані архетипи державності радянських часів, за якими культурна політика – це, у першу чергу, певна технологія управління, тобто складник суспільної діяльності, спрямованої на здобуття влади та користування нею. Тоді як у більш широкому розумінні (так, як це розглядається у країнах Європейського Союзу) слід було б мати на увазі суспільну діяльність, спрямовану на вирішення через державні інститути цілої низки проблем, пов'язаних із задоволенням культурних потреб людини.

На сучасному етапі суспільного розвитку визначення місця й ролі культури в державотворчих процесах є предметом особливої уваги як вітчизняних, так

і зарубіжних науковців і політиків. Це зумовлено тим, що однією з головних функцій культури є людинотворча або гуманістична функція, і саме культурою, за умов забезпечення з боку держави її повноцінного функціонування, створюється активний творчий інтелект, розум і висока духовність особистості, що слугує засобом виходу суспільства на нові рівні цивілізації.

З цього приводу академік М. Жулинський, оцінюючи стан розвитку технологічно розвинутих суспільств, зазначає, що інтенсивний інтелектуальний духовний розвиток забезпечує мобільну модернізацію суспільства і гарантує демократизацію суспільного життя, підвищення активності людей та індивідуальної ініціативи. Підкреслюючи важливе значення духовного потенціалу нації для соціально-економічного оздоровлення та розвитку суспільства, він вважає, що саме на основі духовно-культурного потенціалу українського етносу слід формувати цілісну систему ціннісних орієнтацій всього суспільства.

Отже, сьогодні особливо зростає роль культури в націє- і державотворчих процесах, оскільки саме вона сприяє відновленню історичної пам'яті, формуванню демократичного способу мислення, розвитку й самореалізації особистості, а, отже, утвердженню громадянського суспільства з високими гуманістичними цінностями, національною самосвідомістю та патріотизмом, зміцненню цілісності суверенітету України. Формування національної державності потребує проведення відповідної державної культурної політики. Саме від держави, її виваженої, обґрунтованої політики в галузі культури залежить зміцнення духовності, забезпечення необхідних умов для розвитку й діяльності людини, особистості як найвищої цінності суспільного розвитку.

Різноманітні аспекти ролі державного управління у процесах, що відбуваються в сфері духовної культури, розглядаються у працях В. Андрущенка, Г. Атаманчука, Л. Губерського, Я. Богуцького, Л. Левчук, В. Лугового, В. Майбороди, І. Надольного, Ю. Павленка, В. Шинкарука. Вплив сучасних інформаційних процесів на розвиток культурної політики держави безпосередньо висвітлений у працях О. Гриценка, С. Дрожжиної, В. Карлової, П. Кравченка, В. Шейка, О. Сидоренка, Л. Троєльнікової та інших науковців. У наукових розвідках цих та інших авторів проблеми культурної політики держави розглядаються не відокремлено, ізольовано від інших проблем суспільного розвитку, а як важливі складники державотворчих процесів. Разом із тим, аналіз наукової літератури підтверджує, що культурна політика держави як цілісна й відносно самостійна проблема залишається малодослідженою як у галузі державного управління, так і в соціальній філософії та культурології.

Стан культурного розвитку тієї чи іншої країни є одним з найбільш об'єктивних показників не тільки духовного здоров'я суспільства, але й повноти вирішення тих проблем, у першу чергу політичних й економічних, які стоять перед ним. Серед політичних функцій держави, що регулюють внутрішнє життя суспільства, важливе місце посідає культурна політика. Із здобуттям Україною державної незалежності головною метою в цій сфері мала стати така культурна політика, яка б цілком відповідала ідеям національно-культурного відродження. Серед завдань, що мали бути вирішеними, особливо важливим вважалось законодавче забезпечення державного статусу української мови та поширення її

функціонування у всіх сферах суспільного життя, утвердження історичної державної символіки, відновлення єдності та повноти функціонування національної церкви, формування української «високої» культури, збереження та розвиток усіх форм народної культури.

За роки нашої незалежності на законодавчому рівні було прийнято цілу низку законів та постанов, котрі були покликані регулювати різні питання культурного будівництва. Проте більшість з них і досі «не працює», залишаючись фактично декларативними «заявами про наміри», адже не визначені конкретні механізми втілення законодавства про культуру в життя. До того ж досить швидко на тлі зтяжної економічної та соціальної кризи розмови про відродження культури перейшли у площину забезпечення її порятунку та виживання.

Незважаючи на несприятливі економічні чинники, матеріально-фінансові негаразди, культурно-мистецьке життя в країні та регіонах стає більш насиченим, відображає різні художні напрями і стилі, нову соціокультурну ситуацію в Україні. З'являються нові музичні колективи, заповідники, нові конкурси, фестивалі.

Бібліотеки поступово перетворюються на центри збереження та розвитку національної культури, розширюються їхні соціальні функції. В обласних бібліотеках з'являються нові структурні підрозділи, спрямовані на пропаганду української книги, упровадження маркетингу та менеджменту. У юнацьких бібліотеках організуються служби та телефони довіри, служби соціальної підтримки молоді. Активізується бібліотечне інформаційне обслуговування підприємств, комерційних структур, приймаються цільові програми розвитку культури.

Водночас сьогодні Україна стоїть перед глобальною проблемою: як відновити цілісний образ національної культури, як набути своєї, національної, цивілізованої ідентичності.

На думку науковців, завдання культурного будівництва в сучасних умовах можна без перебільшення назвати могутнім об'єднувальним чинником суспільства.

Як один з істотних елементів культурного надбання певної країни, національна культура сприяє розбудові національної держави і громадянського суспільства. Це джерело довіри обмежує нормативний хаос, політичний цинізм та обґрунтовану недовіру до тих політиків, які не заслуговують на звання представника національної культури.

Загалом ресурси національної культури сприяють розвитку та розбудові національної держави за умов трансформації суспільства.

Складні умови соціально-економічного і політичного життя зумовлюють нинішній стан української культури. Аналіз процесів, які проходили протягом останніх років у галузі культури, дає можливість окреслити коло найбільш актуальних проблем і питань, і визначити шляхи підтримки позитивних тенденцій і подолання кризових явищ.

Слід зазначити, що на певних напрямках української культури вдалося досягти позитивних результатів. Це, передусім, стосується музейної справи, бо за останні десять років значно зросла кількість історико-культурних заповідників, і також активізувалась діяльність національно-культурних товариств, шкіл ес-

тетичного виховання, театрів, філармонійних художніх колективів. У деяких областях відбулося помітне розширення культурної інфраструктури (Крим, Донецька, Івано-Франківська, Кіровоградська, Львівська, Полтавська, Херсонська області та інші регіони). Помітно пожвавилася культурна робота в задоволенні культурних потреб національних меншин, що проживають на території України. Відбувається процес поступової інтеграції України в європейський культурний простір.

Однак, відзначаючи позитивні тенденції в розвитку української культури за останні роки, певне піднесення її ролі в справі духовного відродження суспільства, слід указати і на чинники, які не лише гальмують цей розвиток, а й можуть призвести до серйозних втрат.

Передусім, це неготовність значної частини працівників культури і мистецтва до роботи в умовах нової політичної та соціально-економічної системи, їхня безініціативність у вирішенні питань забезпечення творчого процесу, пошуку нових форм організаційної роботи. Негативно позначається на стані справ у галузі недосконалість відповідної нормативної бази.

Поряд із невирішеністю проблем творчо-організаційного плану, помітну негативну роль у сфері культури відіграє скорочення її фінансування як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях. Саме скорочення коштів на закупівлю творів, державні замовлення, організацію інтелігенції на межі матеріального зубожіння, зумовлює міграцію за кордон багатьох творчих особистостей.

Сьогодні система стабільного фінансового і матеріального забезпечення працівників культури майже повністю зруйнована, і це вкрай негативно позначається на багатьох творчих процесах в галузі. До цього слід додати невирішеність проблем із розподілом і працевлаштуванням випускників, їхнім закріпленням у творчих колективах і закладах культури.

Ситуація складна, але слід виконати такі важливі завдання, а саме:

- освоєння суспільством своєї культурної спадщини;
- подолання культурних стереотипів і заохочення новаторських тенденцій;
- культурна політика держави має здійснюватися на основі наукової концепції національної культури, інтенсивної розбудови інфраструктури культури;
- охоплення всієї сфери української культури сучасними інформаційними і комунікативними системами;
- законодавчого стимулювання приватних ініціатив і внесків в українську культуру;
- активного виходу у світове культурне життя, відкритість до нього за умов адекватного функціонування «імунної системи» власної культури.

Отже, серед першочергових конкретних напрямів могли б бути такі:

- створення комплексного функціонування української мови в різних сферах суспільного і культурного життя та розроблення на цій основі реальної програми її емансипації;
- рішуча переорієнтація видавничих потужностей України на видання україномовної літератури;
- популяризація української історії, культури;

- збільшення асигнувань на розвиток науки, культури, модернізації її матеріально-технічної бази;
- розширення мережі театрів, філармоній, музеїв, бібліотек, книгарень;
- підтримка регіональних культур та збільшення культурної ролі обласних і районних центрів, міст з історико-культурними традиціями;
- адаптація до українського національно-культурного субстрату різних форм масової культури, надання українського характеру сучасній індустрії розваг;
- створення культурної мережі для дітей та юнацтва;
- підтримка самодіяльних організацій та наукових і культурних об'єднань, які ставлять собі за мету сприяння розвитку української культури та її популяризацію;
- підтримка українського культурного життя в усьому світі.

Українська культура мусить відіграти величезну роль, при цьому слід урахувати такі умови:

- розвиток національної культурної самобутності має розгортатися в тісній взаємодії з європейськими і світовими культурними процесами;
- вітчизняні культурні індустрії як важливий засіб розвитку національної культури, вони сприятимуть розвитку міжкультурного обміну в напрямі «діалогу культур»;
- процес формування та реалізації державної культурної політики має не лише відповідати принципам культурної політики міжнародних організацій, а й урахувати власну специфіку культурно-, націє- та державотворчих процесів; мають бути розроблені "альтернативні" підходи щодо протидії деструктивним процесам глобалізації;
- розвиток ринкового сектора культури, культурних індустрій у рамках національної культурної політики повинен ґрунтуватися на гуманістичному вимірі культури (як альтернативі "культури споживання").

Культурна політика України має виробити гнучку стратегію розвитку, що має містити такі складники:

- сприяння розвитку культурної самобутності української нації;
- консолідація культурних груп українського суспільства в націє- та державотворчому процесі України;
- реалізація прав народу, культурних груп, людини в просторі культури;
- унеможливлення монополізації національного культурного простору обраним колом суб'єктних груп;
- орієнтація на етнокультурні корені культурної самобутності України;
- формування національної культурної самобутності в системі європейських ціннісних координат;
- забезпечення національних інтересів на міжнародній арені шляхом співробітництва з європейськими та іншими міжнародними організаціями з питань культурної політики;
- розроблення механізму підтримки культурних ініціатив на місцевому рівні;
- запровадження протекціоністського податкового режиму для вітчизняних культурних індустрій;
- розвиток аналітично-інформаційної підтримки творчих проектів.

У центрі культурної політики демократичної держави має бути людина, особистість, її потреби та інтереси, що сприяють реалізації в повному обсязі її природної суті. Вирішення такого завдання забезпечується, коли політика спирається на науку, реальну оцінку соціокультурної ситуації в суспільстві, професіоналізм, компетентність тих, хто її розробляє і здійснює.

Досвід розвитку країн і народів, у тому числі й України, переконує, що державна культурна політика – явище історичне, вона не може бути однаковою для різних періодів, навіть для країни в цілому, вона мусить бути на одному й тому ж етапі варіативною, ураховувати історичні традиції як держави, так і її регіонів, а також сучасну соціокультурну ситуацію. Отже, державна культурна політика залежить від історичних, суспільно-політичних, господарчих, етнокультурних особливостей держави та конкретних особливостей певного етапу її існування.

Існування державної культурної політики в будь-якому суспільстві можна пояснити тим, що неможливо повністю та одночасно задовольнити культурні інтереси різних суспільних груп. Суспільство завжди має обмежені ресурси, тому завжди обмежені можливості створення та поширення культурних цінностей.

Литература

1. Закон України "Про культуру" // Відомості Верховної Ради України (ВВР), 2011, №24, ст. 168.
2. *Виткалов В. Г.* Українська культура: сторінки історії XX ст.: монографія / В. Г. Виткалов. – Рівне : Вертекс, 2004. – 640 с.
3. *Культурологія : навч. посібник / ред. С. П. Грищенко.* – К. : Центр навчальної літератури, 2007. – 392 с.
4. *Шейко В. М.* Формування основ культурології в добу цивілізаційної глобалізації (друга половина XIX – початок XXI ст.): монографія / В. М. Шейко, Ю. П. Богущкий. – К.: Генеза, 2005. – 592 с.
5. *Перспективи розвитку культури в Україні // Діалог культур: Україна – Греція. Матеріали III Міжнародної науково-практичної конференції 20-21 вересня 2012 р. (Солоніки – Патри – Афіни – Одеса – Київ).* – К., 2012.

References

1. *Zakon Ukrayiny «Pro kulturu» // Vidomosti Verhovnoyi Rady Ukrayiny (VVR), 2011, №24, st. 168.*
2. *Vytkalov V. G. Ukrayins`ka kultura: storinky istoriyi XX st.: monografiya / V. G. Vytkalov. – Rivne: Verteks, 2004. – 640 s.*
3. *Kulturologiya: navch. posibnyk / red. S. P. Gryshchenko. – K.: Tsentr navchal`noyi literatury, 2007. – 392 s.*
4. *Sheyko V. M. Formuvann`a osnov kulturologiyi v dobu tsyvilizatsiyanoi globalizatsiyi (druga polovyna XIX – pochatok XXI st.): monografiya / V. M. Sheyko, Yu. P. Bohuts`kyi. – K.: Geneza, 2005. – 592 s.*
5. *Perspektyvy rozvytku kultury v Ukrayini // Dialog kultur: Ukraina – Gretsiya. Materialy III Myzhnarodnoyi naukovo-praktychnoyi konferents`iyi 20-21 veresn`a 2012 r. (Soloniki – Patry – Afiny – Odesa – Kyuyiv).* – K., 2012.